

van İbrahimi İrani tərək etmir. O, siyasi fəaliyyətin artıq mümkün olmadığı belə bir ağır şəraitdə də öz mövqeyinə sadıq qalaraq belə deyib: "Mən öz həmməsələrimdən 30 il artıq ömür sürmüşəm. Mən demokrat firqəsinin məğlub olduğu və Milli Hökumətin yıxıldığı günlərdə mühacirətə getmək istəmədim, qardaşım kimi xalqımın yanında olmağı üstün tutdum. Amma şərait məni mühacirət etməyə məcbur etdi. Mən qardaşımın vəsiyyətinə vəfadar qalacağam, bu dəfə şüarım "Öldü var, döndü yoxdur!". Belə bir şəraitdə Ənuşirəvan İbrahimi bütün imkan və vasitələrdən istifadə etməklə Azərbaycan

Azadlıq aşiqi

Son nəfəsinə qədər mübarizədən dönmədi

Güney Azərbaycandakı Milli Azadlıq Hərəkatının fəal iştirakçılardan biri də şəhid Ənuşirəvan İbrahimi. O həmçinin Azərbaycan Milli Hökumətinin (1945-1946, Təbriz) Baş Prokuroru olmuş, Milli Hökumət süqut etdikdən sonra isə 1947-ci ilin may ayının 22-də Təbriz şəhərinin Güllüstan bağında dar ağacından asılan şəhid Firudin İbrahiminin qardaşıdır.

Qeyd edək ki, Ənuşirəvan Qəni oğlu İbrahimi 12 may 1926 - cı ildə Astara şəhərində anadan olub. Atası inqilabi fəaliyyətinə görə Nəhavəndə sürgün edildiyinə görə Ənuşirəvan ibtidai təhsilini Astarada, orta təhsilini isə Nəhavənddə davam etdirib. Cənubi Azərbaycanda 21 Azer hərəkatı qalib gəldikdən sonra Azərbaycan Milli Hökuməti qurulur. Ənuşirəvan İbrahimi də Təbrizə gələrək burada polis məktəbində təhsil almağa başlayır. Düşməne qarşı mübarizə aparmaq üçün qardaşı Firudin İbrahimi ilə birlikdə gənc könüllülərdən ibarət "Babək" qrupunu yaradır.

1946-cı ilin dekabr ayında Azərbaycan Milli Hökuməti süqut etdikdən sonra şah rejimi tərəfindən hərəkatçılar, eləcə də onların tərəfdarı olan minlərlə insan həbs edilərək güllələnib və yaxud sürgün edilib.

Təqiblərdən qurtarmaq üçün minlərlə firqəci Sovet Azərbaycanına pənah götürür. Ənuşirəvan İbrahimi də Bakıya mühacirət edib. Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində təhsil alıb və elmi-tədqiqat fəaliyyətini davam etdirib. Moskvada İran Tude Partiyasının 1944-1946-cı illərdə irticaya qarşı mübarizəsi (İran Tude Partiyasının parlamentdə və hökumətin tərkibində fəaliyyəti təmsilində)" dissertasiya işini müdafiə edərək tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alıb. Bir neçə xarici dil bilib. Bakıda ingilis dili üzrə də ali təhsil alan Ə.İbrahimi sovet Azərbaycanında olduğu müddətdə siyasi fəaliyyətini davam etdirib. O, Azərbaycan Demokrat Firqəsinin fəal və nüfuzlu üzvlərindən birinə çevrilib. Fəaliyyəti cavanlar təşkilatından başlayaraq firqənin Mərkəzi Komitəsinin üzvlüyünə qədər yüksəlib. O, dəfələrlə beynəlxalq konfrans və seminarlarda iştirak edib.

Qeyd edək ki, İranda 28 avqust 1953-cü ildə dövlət çevrilişindən sonra irtica rejiminin təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən şiddətli basqılara məruz qalan İran Tude Partiyasının rəhbərləri və üzvləri də xaricə mühacirət etmək məcburiyyətində qalıblar. Onlar sosialist ölkələrində - Moskva, Praqa, Sofiya, Berlin

(Şərqi Berlin) kimi şəhərlərdə məskunlaşdıblar.

1960-cı ilin avqust ayında ADF və İran Tude Partiyasının MK üzvlərinin iştirakı ilə "Vəhdət konfransı" keçirilir və ADF öz adını və MK-sını saxlamaq şərtilə İran Tude Partiyasının Azərbaycan Əyalət komitəsi kimi təsdiq olunub. Bu zaman Şərqi Almaniyada siyasi fəaliyyətlə məşğul olan görkəmli firqəci Əmirəli Lahrudi Sovet Azərbaycanına qayıdıb və onun yerinə Berlinə Ənuşirəvan İbrahimi göndərilib. O, 1978-1979-cu il inqilabı baş verən kimi İran Tude Partiyasının İcraiyyə

Heyətinin üzvü olaraq bu partiyanın İranda qonşu olan Türkiyə, Hindistan və bu kimi bir neçə ölkədə olan təşkilatlarının işlərinə rəhbərlik edib. Şahlıq rejimi devrildikdən sonra Ənuşirəvan İbrahimi də İran Tude (Xalq) Partiyası rəhbərləri sırasında Şərqi Almaniyadan İrana gəlib. 32 il mühacirət həyatı yaşadığından sonra 1978-ci ildə Vətəne qayıdan İbrahimi Təbrizdə Azərbaycan Demokrat Firqəsinə, onun yerli təşkilatlarına rəhbərliyi öhdəsinə götürüb.

İran Tude Partiyasının şəhər, vilayət və əyalət təşkilatları bütün ölkə üzrə fəaliyyətini bərpa edərək işə başlayıb.

Milli Azadlıq Hərəkatının fəal iştirakçısı Ənuşirəvan İbrahimi şəhid qardaşının ideyalarına sadıq qalıb

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru Səməd Bayramzadənin araşdırmasına görə, Təbrizə gələn Ənuşirəvan burada öncə 21 Azer yadigarı, Azərbaycan millətinin qəhrəman oğlu, Azərbaycan Milli Hökumətinin Baş prokuroru və xalqının azadlığı yolunda şəhid olmuş böyük qardaşı Firudin İbrahiminin məzarını ziyarət etmək üçün "Ağalı" (bugünkü "İmamıyyə") qəbiristanlığına baş çəkib. Qardaşının məzarı önündə dayanaraq astaca ona bunları söyləyir: "Əziz qardaşım! Böyük ustadım! Mən çox istədim ki, son ana qədər sənin yanında olum. Amma sənin tapşırığına əməl etmək məni səndən ayırdı. Mən bütün bu illər boyu səninlə birlikdə yaşamışam və mənə öyrətdiyin hər şeyə əməl etmişəm. Sənə qovuşmaq üçün də yolunu davam etdirirəm".

Azərbaycan Demokrat Firqəsi (Tudənin əyalət komitəsi) 32 ildən sonra Ənuşirəvan İbrahiminin rəhbərliyi altında yenidən özünün açıq və qanuni fəaliyyətinə başladı. ADF-nin orqanı "Azərbaycan" qəzeti yenidən ana dilində öz nəşrini bərpa etdi. Bu dəfə Ənuşirəvan özü şəhid qardaşı Firudin yolunu davam etdirərək qəzetdə məqalələr dərc və hər sayda gedən məqalələri redaktə edib. "Azərbaycan" qəzeti ətrafında Ənuşirəvan İbrahimi ilə yanaşı ADF-nin mühacirətdə olan Mərkəzi Komitəsinin üzvlərindən Seyidədağa Onullahi, Məhəmməd Hüseyn Xoşginabi, Tağı Musəvi, Mirvəhab Əfəxəmi, Məhəmməd Əli Fərid, Məhəmmədəli Mücir, Fəqih, İrandox İbrahimi, Firudin Kazimi və başqaları birləşiblər, Azərbaycan xalqının millidemokratik və mədəni hüquqlarının əldə edilməsi uğrunda birlikdə, çiyin-çiyinə mübarizəni davam etdiriblər.

Ənuşirəvan İbrahimi və onun rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Demokrat Firqəsi və üzvlərinin fəaliyyəti dörd ildən artıq çəkməyib.

1983-cü ilin aprelində İran Xalq Partiyasının fəaliyyəti qeyri-qanuni elan edilir.

Buna rəğmən Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinə daha yaxın Təbriz şəhərində yaşayan və mühacirət imkanları daha çox olan Ənuşirə-

canda, xüsusilə Təbrizdə firqə kadrlarının təhlükəsizliyini təmin etmək üçün ehtiyat tədbirlərini həyata keçirib, onların məxfi iş fəaliyyətinə keçmələrini təşkil edib. Ənuşirəvan özü isə Tehrana getdiyindən Mərkəzi Komitənin digər üzvləri ilə birlikdə həbs olunub.

Zindanlardakı məhbuslara verilən işkəncələr elə bir həddə çatdırılırdı ki, onlar ya tələf olmalı, ya da xarici bir dövlətin casusu olduqlarını, İran İslam Respublikasına qarşı çevriliş hazırladıklarını etiraf etməli idilər. Ənuşirəvan da bu cür işkəncələrə məruz qalırdı. O, bacısı İqlimə ilə zindandakı son görüşündə ona vəsiyyət olaraq bunları söyləyib: "Bunlar məni edama məhkum etmişlər. Yəqin bilirəm ki, hamımızı öldürəcəklər. Əgər bacarsan, cənazəmi onlardan alıb Astaraya apar və anamın ayaqları altında dəfn elə. Əgər verməsələr və digər mübarizə yoldaşlarımla birgə öldürsələr, mənim dəfn olduğum yeri yadında saxla. Əgər övladlarım bu istibdad rejimi devrildikdən sonra gəlsələr və məni tapmaq istəsələr, qoy, çətinlik çəkməsinlər. Əminəm ki, bu rejim devriləcəkdir. Mənim ölüm xəbərini heç kimdən, hətta övladlarımdan belə gizləmə. Dözümlü, səbirli ol və özünü qoru. Əgər bir gün sənin üçün mənim nəvələrimi görmək üçün bir şərait yaranarsa, mənim tərəfimdən onların üzündən öpərsən. Hamıya mənim salamımı yetir. Mənə görə narahat olma. Mən gərəq qardaşım Firudin və Azərbaycan Demokrat Firqəsinin şəhidləri ilə birlikdə öləydim. Həmin gündən indiyə kimi artıq ömür sürmüşəm".

Ənuşirəvan Qəni oğlu İbrahimi son nəfəsinə kimi öz etiqadını və inamını ani də olsa, dəyişməyib, rəşadətli və şəhid qardaşı Firudinə ideyalarına sadıq qalıb, onlardan ilham alıb, uzun illər siyasi mübarizə yollarında bişib, möhkəmlənib.

Ənuşirəvan İbrahimi 13 sentyabr 1987-ci il tarixində Tehrandakı "Evin" zindanında edam edilib. Görkəmli firqəci Tehranın şərq hissəsində bu gün "Xavəran" adlanan keçmiş Misgərabad qəbiristanlığında azadlıq uğrunda canlarını qurban vermmiş minlərlə məsləkdaşları arasında dəfn edilib.

Azadlıq və ideyaları uğrunda mübarizəsi, Vətəne sədaqəti və sevgisi ilə gənclərə üçün nümunə olan Ə.İbrahimi son nəfəsinə qədər Azərbaycanın azadlığı uğrunda ömrünü fəda edib.